

Náfrádi Csilla:

Megjegyzések Bulgakov: A Mester és Margarita
c. regényének betéttörténetéhez

A Mester regénye Ponceius Pilátusról nem más, mint egy sajátos passió-regény, amely Krisztus keresztre feszítésének egyedül hiteles történetét adja az író szerint.

Miért éppen erről a témáról ír regényt a Mester? Állít-
suk ezembe a betéttörténetet a mozkvai színnel. A mozkvai
szín: kifordított világ, ahová már az ördögnek kell jönnie,
hogy rendet teremten. Míg a betétregevényben Jézussal szemben
egy nagy egyéniség, Pilátus áll, addig a mozkvai színben egy
teljesen elszemélytelenedett világot látunk. Pilátus nagy alak-
ja szétöregszik sok kis pilátust hozva létre. Ezek mögül a
kis "pilátocsiná"-k¹ mögül teljesen eltűnik az ember, csak a
státusz marad. Ha kiröpitjük őket státuszukból, semmi sem vál-
tozik, az ördögi gépezet mintegy önmaga lendületétől tovább-
forog. Minceenek eszmék, a kieszereőség uralkodik. Minden mecha-
nikus ebben a világban. A művészet megezőnt, helyét megrende-
lésre írt költemények veszik át.

Mit tehet a művész, akinek nincs neve, pozíciója? A mű-
vész feladata ebben az elszemélytelenedett világban az, hogy em-
lékezzen a jóra, hogy őrizze azokat az értékeket, amelyeket

az emberiség kultúrája évezredekken keresztül létrehozott, és amelyek sajtát korából hiányoznak, Jézus neve is Ha-Nocri, ami annyit jelent: az Őrző. A Master tehát az Őrdögi kavalkád közepette megírja a regényt, amely álon a személyiségről.

Borisz Gaezparov A Master és Margaritát regénymitosznak nevezi.² A XX. század első felében több ilyen regény született, például Joyce Ulysses, Thomas Mann József és testvérei című regénye. A regény-mitosz lényege nem csupán az, hogy az író a Szentírásból vett történetet dolgoz fel, mint Thomas Mann és Bulgakov. A hangsúly a polémia van, amit az író folytat a kanonikus szöveggel. A József és testvéreiben utalások találhatók a bibliai szöveg szegénységére. Bulgakovnál pedig maga Jézus utasít el mindent, amit tanítványa, Lévi Máté feljegyez róla, mondván: "Egy árva szót sem mondtam mindabból, ami ott fel van írva."³ Ezek a feljegyzések alkotják pedig a majdani Máté evangéliumát. Bulgakovnak fontos, hogy mítosza a teljes eredetiség illúzióját keltesse. Elutasítja az evangélisták könyveit, Woland szájába adva ezeket a szavakat: "...mindabból, ami a négy evangéliumban meg van írva, semmi sem történt meg." "Apokrif" evangéliumot ír tehát, ezért is szerepelnek a regényben ószövetségi nevek. Az olvasó is jelen van a mítoszcsoport születésénél. A regény Krisztus halálának egyedül igaz változatát hivatott adni - hitelességéhez nem férhet kétség, hiszen szemtanúja is van: Woland.

S ezzel érkeztünk a szinkronitász-mitosz kérdéséhez.

Wolandot először Moszkvában látjuk, ő azonban a sátáni erő megemlékezője, a mivel az emberi tudat is szférája, bármikor behatolhat abba.

Az emberi tudatban az események, a történelem is, ezinkretikusan léteznek - a betéttörténet pedig nem más, mint álom, amely emberek tudatában jelenik meg, így eltűnik az idő diakrón eseménye, Woland szabadon mozog az időben, nem lehetetlen, hogy részt vegyen Kant villáreggelijén, hogy saját szemével lássa Jézusát.

A Bibliával ellentétben a Mester regényének főhőse nem Jézus, hanem az őt elítélő Poncius Pilátus, a Mester nem az istenséget, hanem az embert állítja a mű középpontjába, amikor megírja ezt a különös, emberközpontú evangéliumát Pilátus kálváriájáról és üdvözüléséről.

Bulgakov írói módszerére a pszichológiai realizmuson túl jellemző a groteszk. Mivel az emberek nem tudják, vagy nem akarják felismerni az istenséget, groteszk módon keveredik a földi és az isteni. Afranius úgy beszél a császárról, mint mindenhatóról, "Bizni csak egyetlenegyben bizhatunk a világon: A Nagy Császár hatalmában" - mondja. Pilátus kérdésére Júdeával kapcsolatban ugyancsak ő válaszol: "- Ezek szerint nem fog feltámadni? - De igen, prokulátor, feltámad, ha megegyezel annak a Messiásnak a harsónájára, akire itt várnak, De előbb nem." Afranius-Woland cinizmusa csendül ki ezekből a szavakból, ő

tudja a dolgok értékét, ezínte kigúnyolja Pilátus hitét a földi hatalomban.

Szintén groteszk, ahogy Júdás viselkedik az Ünnap, a zeidó ezombat előestéjén. A fenségese nem hat rá, egyetlen szenvedélye van: a pénz: "Az erődöt elhagyva Júdás visszazérett, és meglátta, hogy a templom felett, félelmetes magasságban, kigyúlt két ötkarú gyertyatartó. De ezt is csak homályosan látta. Ugy rémlett, Jerusalaim felett tíz fantasztikus lámpás gyúlt ki, a fényével versenyre kel a legnagyobb, a egyre feljebb emelkedő lámpással, a holddal.

De nem eokat törődött ezekkel az égi tőneményekkel? a Gethsemánó-ka pu felé igyekezett, mielőbb ki akart jutni a városból." Mozkvában is materializálódtak az emberek vágyai, de míg a mozkvaiak pillanatnyi megelégedésükkel puasztán csak kényelmetlen helyzetbe kerültek, addig Júdás az életével fizetett.

A regényben Jézus kérve kéri Lévi Mátét: "Légy szives, égess el a pergamentet!" De, mint Woland megfogalmazta: a kéziratok nem égnek el. Megmaradt Máté könyve, amely inkább Kriész-tus életrajzát írja le, időrendiségben ábrázolva az eseményeket. Jézus ebben az evangéliumban ezínte emberfelettit kér az emberektől. "Legyetek azért ti tökéletesek, miként a ti mennyi Atyátok tökéletes." Továbbá: "Aki inkább szereti atyját és anyját, hogynem engemet, nem méltó énhozzám; és aki inkább szereti fiát és leányát, hogynem engemet, nem méltó énhozzám."

Máténál Pilátus mintegy a népakaratnak engedelmeskedik, amikor megfeszítetteti Kriisztust. Ezért elhárítja magáról a felelősséget: "Ártatlan vagyok az igaz embernek véréből; ti léseátok!"

Máté evangéliuma inkább a katolicizmus Jézus-felfogását tükrözi. A pravoszláviához sokkal közelebb áll János evangéliuma. Bulgakov erre az evangéliumra támaszkodik, amikor megalkotja Jéusúját. János evangélista Kriisztusának lényege az elázat, a ezolideég, orosz ezóval a "ezmirenyije". Az ő Megváltója sokkal emberarcúbb, mint Máté evangéliumának Kriisztusa. János könyve nem annyira életrajzi, inkább Jézus tanításait közvetíti. Pilátus alakja itt árnyaltabb, döntés előtt többet vivódik, felelőssége nagyobb Kriisztus elítélésében. Bulgakov ezt a felelősséget emeli ki, amikor regényt ír Poncius Pilátusról. A harmincas években nagyon foglalkoztatta őt a hatalom és a felelősség kérdése.

Szinpadiaség jellemzi a képet, amikor a helytartó először megjelenik: "A tavaszi Nieszán hónap tizennegyedik napján, kora reggel Júdea prokurátora, Poncius Pilátus, vérvörse béleésű fehér köpenyben, katonás léptekkel megjelent a fedett oszlopcearnokban, amely Nagy Heródes palotájának két ezárnya közt húzóódott." A helytartó alakja mégsem válik báberüvé, mint a moszkvai funkcionáriusoké, van valami, ami emberivé teszi: a ezenvedés. A betétregény kiindulási pontja Pilátus tévedése. A regényben az egyes hősök cselekvési köre meghatározott. Mint Woland mondja: "Minden hatóság csak a

körében illetékes." Fridát csak Margarita bocsáthatja el, Pilátust csak a Mester, a Mestert és Margaritát Jézus kérésére bocsáttja el Woland. Pilátus tévedése az, hogy nem ismerte fel a maga cselekvési körét. Azt hiszi, hogy tőle függ Jézus élete, jóllehet Jézus közli vele, hogy életének fonalát csak az vághatja el, aki felfüggesztette. Jézus isteni küldetését teljesíti, amikor magára veszi az emberek bűneit és keresztelált hal. Pilátus emberi felelősségét azonban mindez nem kisebbíti, hiszen az isteni és az emberi felelősség nem egyeztethető össze. Pilátus tévedett abban is, hogy Jézusát emberi mértékkel próbálta mérni. Noha megérintette őt Jézus istensége, mindent racionálisan próbált magyarázni.

Jeruzsálem, akár csak Moszkva - az otthontalanok városa. Amíg Jézus /ugyanúgy, mint a Mester/ a ezó szoros értelmében hajléktalan, addig Pilátus igen kényelmetlenül érzi magát Nagy Heródes palotájában. Panaszodik, hogy a palotában "nem lehet aludni", - és hogy Heródesnek ez a "testet öltött lázálma" /mármost a palota/ megőrjíti őt: "... ennél sivárabb hely nincs a földtekén!" - mondja Afraniusnak. "... Az ember minden pillanatban föl lehet rá készülőve, hogy undok vérontás ezentánúlja lesz. Folyton ide-oda tologatni a csapatokat, olvasni a följegyzéseket, rágalmak miriádjait, amelyeknek a fele ráadásul ellenem szól: ismerje el, hogy ez unalmas és bosszantó."

Pilátus elvágódik Jeruzsálemből, arról álmodozik, hogy itt hagyja mindent és saját északhelyére vonul a Földközi-tenger partjára. A moszkvai szinben Berlioz Kiezlovodezskba vágyik

- ez az elvagyódás azonban a kieszerőség szintjén jelentkezik: "Ugy látezik, kimerült vagyok, jó lenne mindent itthagyni, ördög vigye ... és elutazni kúrásra Kiszlovodszkba ..." A Tömegir dolgozóinak képzeletében pedig megjelennek Pereligino nyaralói és Jalta, shová alkotéزابادéságot lehet kérni egy napra.

A helytartó tehát folytatja a Moszkvában megismert otthontalanok sorát, de az ő otthontalansága tényleg nyomasztó. Szenved a császári szolgálattól, az intrikáktól, a számára idegen várostól, amely tele van fanatikusokkal, és szenved a migréntől olyannyira, hogy legelkeseredettebb pillanataiban megjelenik képzeletében a öttét folyadékkal teli kehely, a méregpohár. De Pilátus nem választhatja ezt az egyszerű megoldást. A Mester megfutamodhat ilyen módon, Margaritával majd isznak a méregből a Mester alageori lakásán; Jézusnak is ki kell Öritenie bizonyos értelemben a maga keserű kelyhét, a helytartó esetében azonban - Jézus szavai szerint - a méreg a kishitőség jele. Jézus képesnek tartja őt arra, hogy küzdelmese élettel váltes meg magát.

Poncius Pilátus és Jézus találkozásáa két nagy erő összeesapását jelenti. Amikor elővezetik a fogoly Jézusát, úgy állnak egymásé előtt, mint Júdea helytartója és a vádlott, akinek halálos ítéletét csak meg kell erősíteni. A fogoly elgyötört, mégis minden igyekezetével azon van, hogy kielégítően válaszoljon, és ne ingerelje fel a hégemónt. Ennek a viselkedésének a lényege nem a gyávaaság, hanem az elázat. A hégemón viszont a

kihallgatás üres formasságnak tartja: "gyötrelmesen próbált rá visszémlékezni, miért is áll előtte ez az ütésektől eltorzult arcú fogoly a kérlelhetetlen jerszalimi napsütésben, és még hány fölösleges kérdést kell neki föltennie."

De Jésua ezt a viszonyt nem fogadja el. Nem fogadhatja el, hiszen ő nem ismer semmiféle földi hatalmat. "Jó ember"-nek nevezi Pilátust és érdemesnek tartja arra, hogy beszélgesse vele. A titkár, aki majomszerűen utánozza a prokurátor viselkedését, nem tudja, higgyen-e a fölének, Jésua be tud hatolni a prokurátor gondolataiba, semmi sem titok előtte. Pilátus döbbenetben áll a csoda előtt, de megpróbál mindent észokokkal magyarázni. Le akarja leplezni Jésuát: "Valld meg - kérdezte Pilátus halkán, görögül - ugye, te nagy gyógyító vagy, orvos? - Nem, nem, - tiltakozott a rab, - Hidd el, nem vagyok orvos, - Jó, ha mindenáron titkolni akarsz, hát titkold."

Jésua úgy beszél Pilátussal, mint ahogyan a régi orosz irodalom "jurogyivij" szentjai beszélnek. A kihallgatás szokványos menete így megváltozik, Pilátus már nem prokurátor, hanem érdeklődő ember, aki akaratlanul is Jésua hatása alá kerül. Jólesik kibővítenie a helytartó szükre szabott szerepéből, fejfájása megszűnik, és már azon gondolkodik, hogyan száműzhetné a vándorfilozófust saját székhelyére. Mert Pilátus hisz abban, hogy az az övé, amit birtokol.

Mindaddig nem találja bűnösnek a békét hirdető filo-

zófust, amíg a feleégárulással vádoló pergamen meg nem érkezik. Ezek a titokzatos pergamenek a legmagasabb földi hatalom akaratát nyilatkoztatják ki, tévedhetetlenek és cáfolhatatlanok, mint a Szentírás. Pilátus engedelmessékedik a pergameneknek. A vádlott ügyében prokurátorként dönt. Pilátus tekintete egyszerre fenyegető és riadt - meghasonlik szerepében. Szeretné Jésua életét megmenteni, hiszen megszerette ezt a "ezelid álmodozót", de nem kockáztathatja karrierjét. Jésuának kellene megtagadnia ezt, amit a császáról mondott. Pilátus hajlandó lenne elfogadni a nyilvánvaló hazugságot: "- Nem kell tudnom, kelleme-e neked az igazat megmondani vagy sem." Jésua azonban nem hajlandó kompromisszumra. Ő csak személyesen tud viszonyulni az emberekhez, ennek a személyességnek a révén volt képes előcsalogatni a kegyetlen Poncius Pilátusból, Júdea helytartójából az embert. Éppen ezért tagad minden hatalmat, mert minden hatalom az ökeészerően elszemélytelenedéshez vezet: "Eljövend az idő, amikor nem lesz sem császár, sem semmiféle más központú hatalom" - mondja. "Az emberiség az igazság és máltányosság birodalmába jut, ahol már semmiféle hatalomra nem lesz ökeéség."

Ezek után Jésua mindenképpen bűnös Pilátus előtt. Nem csak attól fél, hogy ha nem ítéli halálra Ha-Nocrit, magára vonja Róma haragját - el kell ítélnie, különben megtagadja mindezt, amiért eddig élt, amiért elviseli a császári szolgálatot, Jeruzsálemet: "Azt hiszed, szerencsétlen, hogy a római császár helytartója szabadon bocsájt valakit, aki azt

mondotta, amit te mondtál? ... Vagy azt képzeled, hogy hajlandó vagyok a helyedbe állni?"

Pilátust, a morális lényt, megragadják Jézus szavai; ami eddig csak rossz előérzetként nehezedett rá, most megfogalmazódott; be kell ismernie, hogy az élete sivár. Azonban minden ember valamilyen státussal, személytelen viszonylatokkal rendelkezik a világban. Lemondani erről a pozícióról Pilátus számára a teljes evilági otthontalanságot jelenti. Ő, aki hatalomban él, képtelen lemondani a hatalmáról, az "igazság országá", amelyről Jézus beszélt, elfogadhatatlan, sőt elképzelhetetlen a helytartó számára.

Pilátus saját felelőssége megkerülésével próbál meg tenni valamit a fogoly megmentéséért. Kajafást igyekezik rávenni arra, hogy Jézust bocsássa el a Művét tiszteletére, hiszen Bar-Rabban bűne összehasonlíthatatlanul nagyobb. A főpap azonban Pilátushoz hasonlóan felismerte a vándorfilozófus igazi jelentőségét. A Színhedrion nevében Bar-Rabban ezabadonbocsátását kéri: "A prokurátor előre tudta, hogy a főpap így fog válaszolni, feladata azonban abban állt, hogy kimutassa; ez a válasz megdöbbenti. Művésien megjátékozta a meglepetést. Szembőlőke felezaladt gögőse homlokára, álmélkodva nézett a főpap szeme közé: - megvallom, ez a válasz meglep - szólt ezalddan. - Nincs itt valami félreértés?"

Míg Jézus számára igazat mondani "könnyű és kellemes", addig a két földi hatalom embere - a helytartó és a főpap -

szerepjátékos kényeztetésére. Pilátus örül, amikor haragjában kiléphet szerepéből és elmondhatja, amit valóban gondol. Személyes viszonyulása Kajafásé is őszinteségre bírja. "- Ó, nem! - kiöltött fel Pilátus, és minden szóval könnyebb lett a lelke: már nem kellett ezimlelnie, nem kellett óvatosan megválogatnia szavait. Míg ől adom a császárnak ... és nem helyettesének Antiochiába, és nem is Rómába, hanem egyenesen az imperatornak Capri szigetére, hogy ti itt, Jeruzsálemban, a megrögzött lázadókat véditek a halálbüntetésétől. És akkor én Jeruzsálembot nem a Salamon tavának vizével itatom, ahogyan a ti javatokra szándékoztam, ő nem, nem vízzel itatom a várost!"

Ugyanezt a fenyegetést olvashatjuk János Jelenéseiben: "A harmadik angyal is kitölté az ő poharát a folyóvizékbe; és lőn vér, és hallám, hogy a vizek angyala ezt mondja vala: Igaz vagy, Uram, aki vagy és aki valál, te Szent, hogy ezeket ítélted; mivelhogy ezentek és próféták vért ontották, vért adtál nékik inni, mert méltók arra."

De bárhogy is fenyegetőzik, Pilátus jól tudja, hogy következetesnek kell lennie döntéséhez. Visszabújik szerepébe, akárcsak Kajafásé, és ismét úgy állnak egymás előtt, mint a zsidó főpap és Júdea helytartója, így pedig nem tehetnek mást, mint hogy udvariasan bocsánatot kérnek egymástól őszinteségükben kimondott szavaikért.

Pilátus kihirdeti Bar-Rabben szabadszabadságát, e szöveggel Jézus halálát ítéletét. A nap ekkor hágott a legmagasabbra,

"... úgy rémlett, zengve megpattant a feje fölött, és tűzáradattal töltötte be fölét." Nem mer a foglyokra nézni, a nap kevésbé vakítja, mint az elítéltek látása. Unként vállalt vakégsa bűnhődése során is sújtja majd: "vaknak tetező ezeme a hold korongjára mered."

A tömeg itt éppoly arctalan, mint a Bibliában. Pilátus jól ismeri a természetét: "tudta, hogy nincs az az erő, amely a tömeget hallgatásra kényszeríthetné, amíg ki nem ordította mindazt, ami lelkében felgyőlemlett, a megától el nem hallgat." A tömeg ilyen értelemben éppolyan eseménytelen, mint maga a hatalom. Ennek az eseménytelen messzának két reakciója van: a teljes hangzavar és a csend. A prokurátor a csend pillanatát használja ki, amikor megszólal. "És Pilátus csak az esemény mögött nyitotta ki egészen a szemét, amikor már lement a lépcsőn, mert tudta, hogy most már biztonságban van, nem láthatja az elítélteket."

Halálra ítélte tehát Jésuát. Ugy érzi, nem tehetett mást, de már az első pillanattól kezdve kínozza a lelkiismeretfurdalás. Először csak kusz gondolatfeszélyek, látomások győtrik, de ahogy peragnek az események, egyre növekednek kétégei. Pilátus meggyőződése, hogy hatalmas volt Jéus élete fölött, meginog. Az ítélethírdetés után, útban a palota felé, kíséretével meg kell állnia, mert "a térre egyre gyorsuló ügesséssel kirepült a lovasági ala, hogy a esekeséget megkerülve oldalvást átszelje a teret, és a eszölövel befuttatott köfal

mentén, a sikátoron át, a legrövidebb úton át érjen fel a Koponyahegyre ... Pilátus kezével védekezve a porfelhő ellen, elégedetlenül ráncolta homlokát, azután indult tovább a palotakert kapuja felé, mögötte a legatus, a titkár, a konvoj." Pilátus először érzi azt, hogy az eseményeket nem ő irányítja, hanem sodródnak maguktól, félreállítva őt is.

A legnagyobb keserűség akkor éri Pilátust, amikor ráeszmél, hogy az őt körülvevő világ, Jeruzsálem, Nagy Heródes palotája, saját helytartósága is mennyire mulandó. Nem véletlenül szerepel sok helyütt a regényben a "poroszlop" szó. Mintha a palota márványoszlopai sem lennének egyebek, mint egy ideiglenes álmihatalom jelképei, és nem többek poroszlopnál. Rádöbben, hogy az egyedüli érvényes világ a személyiség belső világa. Mivel ebből a világból sehová sem menekülhet, megkezdődik saját kálváriája. Kivégezteti Jézust, de Jézúval együtt elveszett ő is. Jézus mellén egy tábla volt: lator és lázadó. Pilátus a gyávaaság bélyegét viseli magán.

Maga a forró, gyűlölő Jeruzsálem - Pilátus úgy érzi - képe meghalni, ha csak pillanatokra is. Először akkor tapasztalja ezt, amikor látomásában megjelenik a császár: "És mintha eltűntek volna a csarnok rózsaszínű márványoszlopai, és a távolban Jeruzsálem háztetői; minden elsüllyedt Capri kertjeinek sűrű zöldjében." Az ítélethirdetéskor ugyanez történik: "... volt egy pillanat, amikor úgy rémlett, minden eltűnt, ami addig körülötte volt. A gyűlölő város meghalt..."

Ezekben a pillanatokban kelt benne elviselhetetlen bánatot a halhatatlanság gondolata, a halhatatlanság, amely számára ő elvezett, Mindaz, ami most valóság, porrá válik, de ő nem menekülhet el tette elől, hiszen a legnagyobb bűn nyomasztja, a gyávaság. Majd harmadezer is el fog tűnni előle Jeruzsálem, mint ahogyan a Mester és Margarita elől eltűnik Moezkva, de nem pillanatokra, hanem örökre.

Helytartósága, amelyhez egész életével ragaszkodott, eltávolodott tőle. "Egyszer hátranézett, és ijedten megrezzent, az űres karoszekékre pillantva, melynek hátán a palástja feküdt. Közelgett az Őnnapi éjzaka, az esteli árnyak megezokott táncukat járták, és a prokurátornak - kimerültségében nyilván - úgy rémlett, mintha valaki űlne a karoszekéjében."

Pilátus tudja, hogy nem teheti jóvá bűnét. A végező, amit tehet, hogy megöletti Júdást. Kiadja a parancsot Afraniusnak, a titkosszolgálat vezetőjének. Az utasítás látezőlag az, hogy Afranius tegyen meg mindent az áruló megmentéséért. Sajátos jelbeezédet folytatnak - Pilátus semmi olyat nem mond, ami rá, a helytartóra nézve kompromittáló lenne, Afranius számára mégie minden egyértelmű. Szolgálatáért ez űgyben pénzt kap a hégemóntól, de ezt a pénzt mintha tartozás fejében kapná. A beezölgetééből kitűnik, hogy Afranius számára semmi sem lehetetlen. "Nem reménykedhetünk másban, mint az őn bámulatos és megbizható akcióképességében" - mondja a hégemón.

A titokzatos esaklyás férfi, a titkoeszolgalat vezetője természetesen Woland,⁴ Júdást ugyanolyan szakértelemmel ölik meg, mint Moezkvában Meigel bárót. Meigel báró agyonlövése azonban groteszk módon történik: "Halk csattanás hallatazott, mint amikor valaki összeüti a tenyerét, és a báró összeesett, a melléből kifröccsenő piros vér megfestette fehér mellényét, ingmellét. K_orovjov a serleget a löktető véraugár alá tartotta, és amikor megtelt, átadta Wolandnak. A báró élettelen teste elnyúlt a padlón. - Egészségükre uraim - mondta Woland, föl-emelte a serleget, és ajkához érintette ... Győrean odalépett Margaritához, elébe tartotta a serleget, és részólt, parancsolóan: - Igyál! Margarita elszédült, megtántorodott, de a serleg már az ajkát érintette, és valaki - hogy kinek a hangja volt, nem tudom pontosan - ezt súgta egyszerre mind a két fölébe: - Ne féljen, királynő! Ne féljen, királynő ... a vért réges-rég felitta a föld. És ahová kiömlött, édes szőlőfürtök teremnek."

Jésua így jellemzi Júdást: "Igen tudni vágyó." Woland pedig így szól Meigel báróhoz: "Hire terjedt az ön rendkívüli kíváncsi természetének." A "kíváncsi" Meigel báró is beilleszkedik a moezkvaiak sorába, akiknek élete olyannyira kieszerő, hogy igazi bünt sem tudnak elkövetni.

Woland Afraniusként készségesen szolgálja Pilátust, hiszen céljaik egybeesnek. Moezkvában azonban parancs nélkül hajt végre ítéletet, hiszen nincs olyan személyiség, aki neki

perancaot adhatna. Míg Júdást Pilátus utasítására öli meg, Meigel bárón már magától ítélkezik.

Pilátus boldog, hogy Lévi Máté azemébe nézhet: "Ez per-eze nem sok, de azért mégis valami, amit én tettem." Bár bűnös Lévi Máté előtt, viselkedése mégis méltóságteljes, vállalja a felelősséget tettéért.

Kétezer évig bűnődik majd a prokurátor gyávaaságáért. Kétezer évig ül a Kőszivatságban és alszik. De télholdkor álmatlan-ság gyötri: "Azt mormolja, hogy a holdfényben nincs nyugta, meg hogy utálja a hivatalát. Mindig ezt mondja, amikor nem tud aludni, és amikor alszik, mindig ugyanezt látja: a holdeugár-ővényt, ezerebbe végigmenni rajta, és Ha-Nocrival, a rabbal beszélgetni, mert azt állítja, valamit elfelejtett vele meg-vitatni akkor régen, a tavaszi Mészám hónap tizennegyedik napján."

Miért bocsátják el végül mégis Poncius Pilátust, ő miért mehet a fénybe? Hosszú ezenvedés után Pilátus is és a Mester is megkapja azt, amire vágyott. Pilátus a fényt, a Mester a nyugalmat. A Mester, nem vállalva tovább a gyötrődést, elhagyta azt a két dolgot, aminek értéke volt ebben a visszajára fordított világban: a regényét és a szerelmét. Ha a legnagyobb bűn a gyávaaság, akkor a Mester is bűnös, Míg Pilátus megőrizte emberi tartását, a Mester fél mindenkitől: "Félek, Margó! - mondja - Megint hallucinálok ...! Margeritát zokogás fojtogetta, könnyek között auttogta: - Nem, nem ... ne félj ...

veled vagyok ...” A regényről így szól a Mester: “Meggyűlöltem ... túlságosan sokat szenvedtem miatta. - Ne beszélj így, kérlek - esdekelt Margarita - Miért kínzol? Hísz tudod, hogy az egész életemet erre a regényedre tettem föl!” Margarita az, aki a méltóságot képviseli, ezért lehet ő a bál királynője.

Pilátus elutasítja az örültséget: “Hát kigyermek vagyok én, Kajafás? Talán bizony hasonlítok ahhoz a bolond fiatal csavargóhoz, akit ne kivégeznek?” - a Mester viszont önként menekül Sztrevinezkij doktor klinikájára. Pilátust is feljelentik, zaklatják, akárcsak az írót - igaz, Pilátus mögött ott a státusz, amely védelmet nyújt. A helytartó viszont magányos, míg a Mesternek térs adatott.

A Mester nem teljesítette az alkotóval szembeni követelményeket, megírta a regényt, de nem tudott hatni a többi emberre. A szerelem, amit megkap az élettől, sem tudja megvédeni, Margarita érdemeire való tekintettel bocsátják el a regény végén a Mestert. “De miért nem veszitek őt magatokhoz, a fénybe?” - kérdezte Woland Lévi Mátától. “Mert nem érdemli meg a fényt. Nyugodalmat érdemel - válaszolta Lévi csüggedten.” A Mester sorában Bulgakov szigorú önkritikája is megmutatkozik. Élete végén fejezte be a regényt, vésze tudott pillantani egész írói tevékenységére.

Térjünk vissza Pilátus alakjához. Miért is volt olyan

nehéz döntenie?

Jésua alakjában testet ölt az Abszolút Jó. Ez az egy-
lényegű jószág teljesen passzív, semmit sem tesz azért, hogy
megmentse az életét. Tanításait sem írja le, életével példázza
azokat. Így azonban a róla szóló feljegyzések nem felelnek meg
a valóságnak. Pilátus erre a passzivitásra teljesen értetlenül
néz. Jésua nem ember, hanem testet öltött ezme. Számára egy-
ezerű minden. Pilátus először ezt hőbortosságnak nevezi, mert
más racionális magyarázatot nem tud találni.

A regényben testet ölt Jésua ellentettje is, a Gonosz,
aki szintén hűz küldetésében. Lévi Mátéhoz intézi ezeket a
szavakat: "Ugy ejtetted ki a szavakat, mintha nem ismernéd el
az árnyékot, sem a gonoszságot. De légy szives egy pillanatig
eltűnődni a kérdésen: mivé lenne az általed képviselt jó, ha
nem volna Gonosz, és hogyan festene a föld, ha eltűnne róla
az árnyék?" Woland éppolyan metafizikai lény, mint Jésua. Ő is
belelát az emberek gondolataiba, nyugodt és magabiztos. Felada-
tát tökéletesen végzi, tökéletessége Pilátus számára éppolyan
zavarba ejtő, mint Jéusé volt. Lévi Máté nem ismeri el a
Gonosz létjogosultságát. Nem értette meg Mestere tanításait,
a legfontosabbat, az elzáratot nem tette magáévá. Ha létezik
Abszolút Jószág, létezik annak ellentéte is. Jésua tudja ezt,
de nem ismeri el a Sátán uralmát. Jésua felette áll a Gonosz-
nak, ezért is kénytelen Woland úgy cselekedni, ahogyan Lévi
Máté Mestere nevében kéri.

Pilátus hús-vér ember, akinek önmagával kellett megküzdenie, hogy a fénybe emelkedhessen. Mint helytartó, a törvények szerint járt el.

A Mester lemondott a művészetéről: "Én többé már nem írok semmiről. Másval lesznek elfoglalva." Neve nemcsak az adatlapokról tűnik el, hanem elfelejti őt tanítványa is, Ivanuska Szudonnij.

Pilátus hírneve fennmarad. Maga Jézus igéri meg a hölgyménnek: "Ha engem emlegetnek, mindig téged is megemlítenek majd."

A kétezer év, amíg bűnhődik, a por-világban nem több, mint egyetlen éjszaka. "Megbocsátottak neki vasárnap éjjel"
- olvashatjuk a regény végén.

Jegyzetek:

1. Boriez Gaezperov: Iz nabljudenyij nad motyvnoj ezstrukuroj romana M.A. Bulgekova "Maeztyer i Margerita". Slavica Mierosoolymitana 1978/3, 198-251.o., 217.o.
2. Boriez Gaezperov: i.m. 198.o.
3. Az elemzéskor a következő kiadást használtam: Mihail Bulgakov: A Mester és Margerita, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1978, Fordította: Szöllősy Klára
4. Vö. Boriez Gaezperov: i.m. 234-235.o.

B122745

**Készült a Szegedi Magas- és Mélyépítő Vállalat
Sokszorosított Oszlopában**

Feladó vezető: Mazán Jánosné